

Marek Stokłosa

"Il sacramento dell'ordine",
"Quaderni della Mendola" 19, Milano
2011 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 56/1, 177-184

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Autor w swojej książce przedstawił problem obecności islamu w porządku prawnym państwa włoskiego. Należy podkreślić fakt bardzo dobrej znajomości islamu, jego założeń, żądań jego wyznawców i ich umiejscowienia w państwie prawa Europy Zachodniej. Niewątpliwie znajomość ta wynika również z faktu pracy naukowej na uniwersytetach w Bejrucie i Tunisie. Z książki wydobywają się na światło dzienne dwa główne przesłania; pierwsze to konieczność dowartościowania i respektowania religii islamu we Włoszech, tak jak to ma miejsce w innych krajach europejskich czy w Ameryce. Drugie przesłanie książki to trudność zbudowania rozwiązań prawnych satysfakcjonujących dwie strony. Państwo włoskie musi bronić osiągnięć laickości i zdobyć nowoczesnego państwa, z całym poszanowaniem i respektowaniem wyznań religijnych obecnych na jego terytorium. Autor podkreśla jednak fakt, że rozumienie wolności religijnej i rozwiązania prawne, jakie zostały stworzone i zaakceptowane przez wszystkie inne konfesje, nie są akceptowane przez wyznawców islamu. Nie tylko nie są akceptowane, ale próbują oni wyznaczyć i zawładnąć przestrzenią publiczną państwa.

Książka jest bardzo interesująca i cenną pozycją, ukazującą dynamikę problemu obecności religii islamskiej i ewolucji regulacji prawnych na kontynencie europejskim.

ks. Roman Szewczyk

Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (a cura), *Il sacramento dell'ordine*, Quaderni della Mendola 19, Glosa, Milano 2011, ss. 306.

Recenzowana publikacja jest zbiorem referatów wygłoszonych podczas XXXVII spotkania studyjnego Włoskiej Grupy Wykładowców Prawa Kanonicznego (*Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico*), które odbywało się w Borca di Cadore od 28 czerwca do 2 lipca 2010 roku. Było ono poświęcone zagadnieniom związanym z sakramentem święceń i zbiegło się z zakończeniem Roku Kapłańskiego, ustanowionego przez Benedykta XVI od 19 czerwca 2009 do 11 czerwca 2010 roku. W czasie spotkania wygłoszono 10 referatów, które później zostały opublikowane w formie artykułów w 19 tomie *Quaderni della Mendola*, serii, publikującej od 1992 roku akta wyżej wymienionych spotkań. Trudno jest w sposób wyczerpujący przybliżyć tema-

tykę wszystkich, niezależnych od siebie referatów. Stąd też w recenzji zostaną szerzej zaprezentowane te artykuły, które omawiają zagadnienia ściśle kanoniczne. Pozostałe zostaną jedynie zasygnalizowane.

Pierwszy artykuł, zatytułowany: *L'identità del sacramento dell'ordine nella riflessione teologica attuale*, jest autorstwa prof. Erio Castellucci z Wydziału Teologicznego Emilia Romania. Autor omawia w nim aktualne aspekty teologiczne i pastoralne drugiego stopnia sakramentu święceń w kontekście sytuacji Kościoła katolickiego we Włoszech i pozostałych Kościołów lokalnych Europy, poczynawszy od Soboru Watykańskiego II aż po najnowsze dokumenty Magisterium Kościoła. W tym okresie – jak zaznacza – można spotkać się z prawie wszystkimi ujęciami posługi sakramentu święceń, które występowały w historii Kościoła. Autor koncentruje się jedynie na prezbiteracie, gdyż – jak podkreśla – po Soborze Watykańskim II ten stopień święceń został poddany szczególnym refleksjom, nie tylko w aspekcie teologicznym, ale przede wszystkim pod kątem pastoralnym. Ograniczenie swych rozważań na temat natury prezbiteratu tylko w aspekcie sytuacji Kościoła katolickiego krajów Europy uzasadnia natomiast tym, że w szczególności na terytorium wspomnianego kontynentu miała miejsce – także pod wpływem kryzysu – pogłębiona refleksja nad tożsamością tego sakramentu i jego różnych aspektów pastoralnych.

Autorem drugiego artykułu jest prof. Eduardo Baura z Papieskiego Uniwersytetu Świętego Krzyża w Rzymie. Przedmiotem jego studium, *Il ministero ordinato: profili canonistici*, nie jest analiza prawna sakramentu święceń w świetle kodeksowych norm prawnych, lecz przedstawienie fundamentalnych aspektów prawnych, dotyczących stanu duchowieństwa i pozycji prawnej tych, którzy – przez przyjęcie sakramentu święceń – do tego stanu należą. Na samym początku omawia pojęcie *ordo clericorum* w świetle Konstytucji *Lumen Gentium* Soboru Watykańskiego II. Następnie przybliży status wiernego, który przyjął święcenia. Podkreśla, że sakramentu tego nie przyjmuje się jedynie dla własnego uświęcenia, ale przede wszystkim dla pomnażania świętości Ludu Bożego. Wyciska on charakter sakramentalny, co nie oznacza, że przyjmujący jest pozbawiony praw przysługujących każdej istocie ludzkiej oraz wszystkim wiernym. Jednakże niektóre prawa ulegają pewnemu ograniczeniu w konsekwencji przyjęcia święceń. Duchowni swoją posługę wykonują tylko w hierarchicznej wspólnoty. Prezbiterzy spełniają ją we współpracy z biskupami. Cieszą się stosownymi prawami, ale też zobowiązują się przyjmując na siebie pewne określone prawem obowiązki i respektować dyscyplinę

kościelną, wynikającą z przyjętego stanu. W tym kontekście autor analizuje obowiązki i prawa duchownych zawarte w kan. 273-289 KPK/83. Druga część artykułu jest poświęcona instytucji inkardynacji duchownych. Autor podkreśla, że obecnie zależność hierarchiczna nie jest zasadniczym kryterium inkardynacji, ale jest nim także konieczność spełniania posługi wśród określonej grupy wiernych. Przemawia za tym treść kan. 268 §1 KPK/83, który przewiduje – po spełnieniu określonych warunków – inkardynację *ipso iure*, czy też możliwość podjęcia przez duchownego pracy duszpasterskiej w innym Kościele partykularnym, bez konieczności ekskardynacji z Kościoła macierzystego, o jakiej mowa w kan. 271 KPK/83. Oczywiście – jak zaznacza autor – nie należy zapominać o kwestiach dyscyplinarnych, formacyjnych i ekonomicznych, które uwarunkowują także w jakimś stopniu inkardynację. W końcowej części artykułu zostają przywołane struktury organizacyjne Kościoła katolickiego łacińskiego, do których duchowny powinien być inkardynowany. Są to: Kościół partykularny, w rozumieniu kan. 368 i 372; prałatury personalne w myśl kan. 294-297; stowarzyszenia posiadające, zgodnie z prawem, zdolność inkardynacji, a mianowicie instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego. Chociaż kwestia inkardynacji w tych ostatnich instytucjach została omówiona wnikliwie, to jednak dla pewnego obrazu tego zagadnienia należałoby – moim zdaniem – podjąć problematykę relacji między inkorporacją definitywną do instytutu a inkardynacją. Otóż duchowny inkardynowany do instytutu życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego traci inkorporację, a więc prawną przynależność, m.in., przez wydalenie. Co dalej z inkardynacją wydalonego? Prawodawca nie przewiduje duchownych tułaczy, czyli bez inkardynacji. Postawione pytanie staje się zasadne w kontekście ewentualnego wymierzenia duchownemu kar kościelnych, łącznie z wydaleniem ze stanu duchownego. W praktyce przełożeni instytutów przyjmują, że w stosunku do duchownego, który został wydalony z instytutu nie posiadają żadnej władzy. Czy taka interpretacja wydaje się być zasadna?

Autorem kolejnego artykułu zatytułowanego *Requisiti per l'accesso al sacramento dell'ordine* jest prof. Giacomo Incitti z Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana. Przedmiotem jego analizy są tylko te wymogi kanoniczne do przyjęcia święceń, których interpretacja współcześnie nastrocza pewne trudności, bądź też były – po promulgacji KPK/83 – przedmiotem interwencji Stolicy Apostolskiej. W pierwszej kolejności zostaje omówiony istotny warunek do

ważnego przyjęcia święceń, jakim jest bycie mężczyzną, pozostawiając na uboczu analizę chrztu (kan. 1024). Autor nie dotyka w tej problematyce absolutnej niezdolności kobiet do przyjęcia święceń, ale analizuje co oznacza być mężczyzną. Warunek ten należy nie tylko rozpatrywać w sensie biologicznym. Ustawodawstwo kanoniczne – jak zaznacza – ujmuje pojęcie mężczyzny (*vir*) w znaczeniu szerszym. Seksualność mężczyzny nie odnosi się tylko do ciała, ale także do jego psychiki, w której ważnym aspektem są dojrzałe relacje z innymi osobami czy grupami ludzi. Zwraca na to uwagę dokument Kongregacji Edukacji Katolickiej z 29 czerwca 2008 roku, zatytułowany *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio* [Wskazania odnośnie do wykorzystywania nauk psychologicznych w przyjmowaniu i formacji kandydatów do kapłaństwa]. Z pojęciem dojrzałej seksualności wiąże się zdolność do zachowania doskonałej i wieczystej wstrzemięźliwości, której konsekwencją jest zachowanie celibatu. Zdolności ta – jak zaznacza autor – staje się zasadniczym wymogiem stawianym kandydatom do święceń. Obejmuje ona także diakonów stałych, jednakże wstrzemięźliwość ta nie obejmuje diakonów stałych żonatych. Są oni do niej zobowiązani w przypadku owdowienia. W konsekwencji nie mogą ważne zawrzeć nowego związku (kan. 1087), chyba, że otrzymają stosowną dyspensę. Udzielić jej może Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Autor przywołuje w tym względzie List wspomnianej Kongregacji z 13 lipca 2005 roku, przytaczając tylko jeden łączny warunek, jakim jest konieczność lub użyteczność posługi dla Kościoła lokalnego wraz z opieką nad małymi dziećmi. Nie wspomina natomiast o konieczności opieki nad starszymi rodzicami lub teściami. Ponadto należy zwrócić uwagę na mylną interpretację owego listu, gdyż aby otrzymać dyspensę nie wymaga się spełnienia jednocześnie wszystkich trzech warunków. Obecnie wystarczy wystąpienie jednego z nich. W omawianym studium nie zabrakło także omówienia innych współczesnych problemów związanych z seksualnością, wobec których nie można byłoby przejść obojętnie, jeśli wystąpiłyby przed dopuszczeniem do święceń. Są nimi: homoseksualizm, w przypadku jego wystąpienia u kandydata do święceń należałoby postąpić według instrukcji Kongregacji Edukacji Katolickiej z 4 listopada 2005 roku; transseksualizm – nie można takiej osoby dopuścić do święceń nie tylko z racji wystąpienia nieprawidłowości z tytułu poważnego zranienia siebie (kan. 1041, 5°), ale także – jak zaznacza autor – z braku akceptacji przeżywania własnego celibatu jako daru; sterylizacja

mężczyzn (wazektomia), którą należałoby ocenić w aspekcie moralnym; pedofilia – jest traktowana przez niektórych autorów jako zaburzenie psychiczne, stanowiące nieprawidłowość do święceń (kan. 1041, 1°), chociaż zdaniem autora artykułu, nie należy wszystkiego podciągać pod nieprawidłowości, ale spojrzeć też na konkretną dewiację, jako na niezdolności do zachowania doskonałej wstrzemięźliwości. Po omówieniu wyżej przedstawionych warunków autor analizuje wymagania co do zdrowia fizycznego i psychicznego. W tej części podkreśla, że perturbacje zdrowia fizycznego nie stanowią nieprawidłowości do przyjęcia święceń. Obecnie, dzięki rozwojowi medycyny i zastosowaniu adekwatnych terapii, w przeciwieństwie do przeszłości przyjmuje się do seminariów kandydatów dotkniętych różnymi dolegliwościami fizycznymi. Ponadto mogą również wystąpić choroby czy uzależnienia, które stanowią poważny problem przy ewentualnym dopuszczeniu do święceń, m.in.: HIV, stwardnienie rozsiane, dystrofia mięśniowa, choroba alkoholowa czy celiakia. Trzeba jednak zauważyć, że autor w analizie dwóch ostatnich zaburzeń powołuje się na dokument Kongregacji Nauki Wiary z 19 czerwca z 1995. Natomiast nie wspomina o późniejszym dokumencie z 23 lipca 2003 roku, który łagodzi poprzednie stanowcze stanowisko Kongregacji. Pierwszy dokument jednoznacznie stwierdzał, że kandydaci do święceń dotknięci chorobą alkoholową czy celiakią nie powinni być dopuszczani do święceń. Natomiast drugi mówi o zachowaniu bardzo dalekiej ostrożności przed dopuszczeniem kandydatów do prezbiteratu w tych przypadkach. **Obok wspomnianych chorób** zostają omówione także choroby psychiczne i ich wpływ na ewentualne niedopuszczenie do sakramentu święceń. W tym przypadku zaburzenia te mogą konstytuować nieprawidłowość do przyjęcia święceń, o której mowa w kan. 1041, 1°. Autor zwraca uwagę na rolę psychologa lub psychiatry w zdefiniowaniu choroby i na prawo do zachowania dobrego imienia kandydata oraz jego intymności (kan. 220). Następnie autor omawia wymóg posiadania autentycznej pobożności przez kandydata, która powinna być zweryfikowana przez rektora seminarium lub domu formacyjnego (kan. 1051, 1°). Zwraca uwagę w tej weryfikacji na wyraźne odróżnienie *forum externum* od *forum internum*. Rozpoznawanie autentyczności powołania w zakresie wewnętrznym może nastąpić jedynie przy udziale spowiednika czy też ojca duchownego, bez ingerencji przełożonych. W dalszej kolejności czytelnik zapoznaje się z problematyką etapów formacji kandydatów do święceń. Zostaje omówiona instytucja seminarium, możliwość legalnej formacji poza semina-

rium, okres trwania formacji, okres propedeutyczny, przyjęcie posług lektora i akolity oraz obrzęd liturgiczny, dopuszczający do grona kandydatów do święceń diakonatu i prezbiteratu. Artykuł kończy się omówieniem środków, dzięki którym odpowiedzialni za dopuszczenie do świeceń wyrabiają sobie właściwy osąd co do zdatności kandydata.

Artykuł czwarty zatytułowany jest *Le competenze proprie del presbitero e il rapporto con altri ministeri*. Autor, prof. Arturo Cattaneo z Wydziału Prawa Kanonicznego S. Pio X z Wenecji, omawia najpierw uprawnienia prezbiterów zarezerwowane im w KPK/83 ze względu na posiadanie władzy święceń, na które już wcześniej zwrócił uwagę Sobór Watykański II. Natomiast w drugiej części przedstawia relacje pomiędzy osobami duchownymi i ich posługami, a także na współpracę z osobami świeckimi. Podkreśla, że posługa ministerialna prezbiterów nie została im powierzona przez wiernych, lecz przez samego Chrystusa, Stąd powinni ją sprawować w ścisłej współpracy z biskupem i z powierzoną im grupą wiernych. W jej sprawowaniu powinni unikać wszelkich form autorytaryzmu, biurokracji czy też tendencji daleko posuniętej demokracji. Aktywność ministerialna prezbitera musi być oparta na głębokiej duchowości kapłańskiej. Inaczej jego działanie będzie puste i pozbawione cech profetyzmu. Natomiast współpraca ze świeckimi nie powinna zmierzać – jak to zaznacza autor – do laicyzacji jego posługi czy też klerykalizacji zadań, które mogą być sprawowane przez świeckich.

Prof. Renato Coronelli, z Wydziału Teologicznego Północnych Włoch, w artykule *L'identità e specificità del ministero diaconale* przedstawia rys historyczny diakonatu oraz współczesną specyfikę diakonatu stałego. Zapoznaje czytelnika z ważniejszymi dokumentami Magisterium Kościoła dotyczącymi diakonatu stałego od momentu jego przywrócenia przez Sobór Watykański II. W drugiej części omawia współczesną specyfikę jego posługi.

Autorem szóstego artykułu – *Il ministero del Vescovo* – jest prof. Baldasare Chiarelli z Wydziału Teologicznego z Apulii (wł. Puglia). Przybliżyła on następujące zagadnienia: sakramentalność święceń biskupich, kolegialność biskupów, zakres władzy biskupa diecezjalnego oraz podział biskupów, ze szczególnym omówieniem pozycji biskupa emeryta. Powyższy artykuł kończy się omówieniem kwestii desygnacji biskupiej, z uwzględnieniem aktualnej procedury ich mianowania.

Kolejny artykuł, zatytułowany *L'identità del presbitero religioso e il suo rapporto con il presbitero diocesano*, jest autorstwa prof. Lorenzo Lorusso z Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana. Podkreśla on, że należałoby zasta-

nowić się nad tożsamością prezbiterów zakonnych w relacji do ich funkcji pastoralnych. Jedna trzecia z wszystkich prezbiterów w świecie wywodzi się z instytutów życia konsekrowanego czy stowarzyszeń życia apostołskiego. Zauważa, że są oni utożsamiani z klerem diecezjalnym, jeśli ma się na uwadze ich aktywność pastoralną w diecezji, a jeśli jej nie wykonują są traktowani jako członkowie instytutów lub stowarzyszeń. Do artykułu został dodany załącznik, w którym autor wymienia obowiązki i kompetencje biskupa diecezjalnego i ordynariusza miejsca co do instytutów życia konsekrowanego.

Artykuł ósmy nosi tytuł *Presbiteri orientali uxorati ed esercizio del ministero in diaspora*. Prof. Luigi Sabbarese, ówczesny dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana omawia, m.in., kwestie dotyczące statusu wspomnianych prezbiterów na terytorium podlegającym jurysdykcji Kościoła łacińskiego, pojęcia celibatu w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, prawa sprawowania kultu Bożego zgodnie z przepisami własnego obrządku, powierzenia wiernych obrządku wschodniego pasterskiej trosce ordynariusza i proboszcza rytu łacińskiego oraz indultu birytualizmu.

Przedostatni artykuł *La perdita della condizione giuridica clericale e i suoi sviluppi più recenti* jest autorstwa prof. Vincenzo Mosca z Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana. Przedstawia on różne sposoby utraty stanu duchownego, począwszy od procedur przewidzianych w KPK/83, a kończąc na specjalnych uprawnieniach udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa. Szczegółowo omawia problematykę stwierdzenia nieważności święceń z uwzględnieniem norm kan. 1708-1712 oraz norm proceduralnych wydanych 16 października 2001 roku przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Trzeba zaznaczyć w tym miejscu, że sprawy związane z nieważnością święceń nie są już rozpatrywane przez wspomnianą Kongregację, ale na mocy decyzji papieża Benedykta XVI od 1 października 2011 roku są rozpatrywane przez Trybunał Roty Rzymskiej. Autor analizuje utratę stanu duchownego przez nałożenie kary wydalenia, wymierzoną zgodnie z prawem. Kara wydalenia ze stanu duchownego, jako kara ekspiacyjna jest wymierzana duchownemu za popełnienie przestępstwa określonego wyłącznie ustawą powszechną, a nie partykularną. Ponadto prawodawca KPK/83 nie dopuszcza możliwości wydalenia ze stanu duchownego drogą administracyjną z tej racji, że kara ta jest wymierzana przestępcy na stałe. Jednak pewne problemy z wymierzaniem tej kary wymusiły opracowanie nowych odpowiednich uregulowań, które w znacznym stopniu ułatwiają przenoszenie duchownych

do stanu świeckiego ze względu na zachowanie dobra publicznego Kościoła, łącznie z dobrem samego duchownego. Autor omawia też procedury utraty stanu duchownego na mocy uprawnień przyznanych przez papieża najpierw Kongregacji Ewangelizacji Narodów w 1997 roku, a później w 2001 roku Kongregacji Nauki Wiary na mocy Norm *de gravioribus delictis*, promulgowanych przez Motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela*, które zostały zmodyfikowane 21 maja 2010 roku przez Benedykta XVI. Następnie czytelnik może zapoznać się z procedurą przenoszenia duchownych do stanu świeckiego na podstawie uprawnień przyznanych przez Benedykta XVI 30 stycznia 2009 roku Kongregacji ds. Duchowieństwa. Końcowa część artykułu jest poświęcona utracie stanu duchownego przez reskrypt Stolicy Apostolskiej. Autor omawiając procedurę jego udzielenia nie tylko opiera się na normach Kongregacji Nauki Wiary z 1980 roku, ale także na pozostałych dokumentach wydanych przez Stolicę Apostolską na przestrzeni ostatnich lat.

Ostatni artykuł, zgodnie z przyjętą tradycją w zakresie tematyki spotkań Włoskiej Grupy Wykładowców Prawa Kanonicznego, jest poświęcony zagadnieniu pozostającemu w centrum uwagi Konferencji Episkopatu Włoch. Tym razem zaprezentowano problematykę zapewnienia emigrantom rytu wschodniego właściwej opieki duszpasterskiej. Prałat Adolfo Ambon z biura prawnego Konferencji omawia ją w *Il Vademecum per la pastorale delle parrocchie cattoliche verso gli orientali cattolici*.

Trzeba podkreślić, że recenzowana publikacja przyczynia się do pogłębienia doktrynalno-prawnych aspektów sakramentu święceń. Poszczególne artykuły pozwalają czytelnikowi zapoznać się z aktualnymi dokumentami Magisterium Kościoła. Ponadto autorzy nie unikają współczesnych problemów związanych z sakramentem święceń oraz formułowania – w niektórych przypadkach – konkretnych rozwiązań szczególnie związanych z posługą prezbiterów. Niewątpliwie omawiana publikacja, jak i poprzednie dotyczące pozostałych sakramentów, wnoszą niemały wkład do rozwoju nauki prawa sakramentalnego. Znajomość tego prawa jest nie tylko podstawą właściwego sprawowania sakramentów, ale także przyczynia się do budowania Kościoła i uświęcania jego członków.

ks. Marek Stokłosa SCJ